

גבולות היחידה: הקדמה לספר שמות

נושא היחידה: סדר הפרשיות, שמות הספר ונושאי

מספר שיעורים על-פי המתווה: 1

כותבת: חיה לואיס

הסבר כללי:

יחידה זו עוסקת בהכרת בספר שמות. ההיכרות נעשית דרך שמות הפרשיות, שמות הספר המלמדים על תכניו, הכרת האירועים המרכזיים שבו, ובעקבות כל אלו - הגדרת מטרתו העיקרית – "שלח את עמי ויעבדוני".

פתיחה:

עוד לפני תחילת הלימוד בספר החדש, נחזור על שמות החומשים וסדרם.

נמקם את חומש שמות – החומש השני.

התלמידים יכירו וישננו את שמות הפרשיות בחומש שמות: שמות, וארא, בא בשלח, יתרו, משפטים, תרומה, תצווה, כי-תשא, ויקהל, פקודי.

עיון בפסוקים:

שמות הספר

המדרש הבא מציג תופעה מוכרת, בה לכל אדם מספר שמות (כינויים), כשכל שם מסמל משמעות אחרת. דרך העיסוק בכינויים השונים, נסביר את קריאת הספר בשמות שונים על ידי המפרשים.

כהקדמה למטלה, כדאי להורות לתלמידים לברר יום קודם לכן עם הוריהם את הסיבה לקריאתם בשם הפרטי.

המורה יקרא את המדרש:

"שְׁלֹשָׁה שְׁמוֹת נִקְרְאוּ לוֹ לְאָדָם:

אָחַד - מֵה שֶׁנִּקְרְאוּ לוֹ אָביו וְאִמוֹ,

וְאָחַד - מֵה שְׁקוֹרְאִין לוֹ בְּנֵי אָדָם,

וְאָחַד - מֵה שְׁקוֹנָה הוּא לְעַצְמוֹ".

(מדרש תנחומא לפרשת ויקהל)

לאחר ביאור המדרש, יצייר כל תלמיד שלושה מעגלים משיקים זה לזה, ויכתוב בהם:

1. את שמו הפרטי (שמו המלא בו הוא נקרא על ידי הוריו עם הולדתו). המשמעות של שם זה היא הרעיון או משאלת הלב שרצו לבטא ההורים באמצעות השם.
2. "מה שקוראין לו בני אדם" – כינויים בהם הוא מכונה ביום-יום על ידי בני משפחה, חברים וכדומה. המשמעות של שם זה תהיה בדרך כלל הקשר המיוחד בין הילד לבין המכנים אותו בשם זה.
3. "שם" – תואר/מומחיות שהוא רכש/שואף לרכוש לעצמו. ניתן להביא דוגמה מכינויים במסורת כמו "יוסף הצדיק" (סעיף זה אינו רלוונטי לכל ילד, וכן יש להיזהר בו שהתלמידים לא יטו את הדיון לכינויים שליליים).

נסכם ונציג את המסקנה: לכל שם יש משמעות - סיבה. הכינויים השונים של כל אדם מלמדים על רבדים שונים באישיותו. גם את ספר 'שמות' כינו פרשנים שונים בכינויים שונים, וגם הם מרמזים על משמעויות שונות שבו.

לאחר הבנת החשיבות של השם, נכיר את שמותיו השונים של ספר 'שמות'. נציין כי השם 'שמות' לקוח מהפסוק הראשון בספר – "ואלה שמות" (מקובל לכנות את ספרי התורה על שם הפסוק הפותח אותם).

כל זוג תלמידים יקבלו ציטוט, יזהו את שם הספר מתוכו, וינסו להסביר את הסיבה לקריאת הספר בשם זה (ראו נספח 1).

1. "סֵפֶר בְּרֵאשִׁית וְחוֹמֵשׁ שְׁנֵי וְסֵפֶר כְּהֻנִּים וְחוֹמֵשׁ הַפְּקוּדִים וּמִשְׁנֵה תוֹרָה" (בעל הלכות גדולות בסוף ספר).
2. "וְהִנֵּה נִשְׁלַם סֵפֶר הַגְּאוּלָּה אֲשֶׁר ה' אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל בָּא בוֹ לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל עִם קְרוֹבוֹ, הוֹשִׁיעוּ מִיַּד שׁוֹנְאוֹ וּגְאֹלוּ מִיַּד אוֹיְבוֹ" (הרמב"ן בפירושו לסוף הספר).
3. "סֵפֶר שְׁנֵי וְאֵלֶּה שְׁמוֹת הוּא סֵפֶר יְצִיאַת מִצְרָיִם וְהוּא סֵפֶר הַבְּרִית" (ספר המסורה - דקדוקי טעמים' לרבי אהרון בן משה בן אשר).

סיכום במליאה והסבר משמעות השמות:

"חומש שני" – השני לבראשית¹.

"ספר הגאולה" – האירוע המרכזי בחומש ומהות הספר הם גאולת מצרים.

---

¹ לכאורה, השם "חומש שני" מרמז רק על המספר הסיידורי של החומש ולא על מהותו, אך גם כאן יש קשר למהות: הנצי"ב מוולוז'ין אומר ש"שני" מלמד על כך שהוא "שני לבראשית", מכיוון שרק לאחר יציאת מצרים, נשלם מעשה הבריאה.

"ספר יציאת מצרים" – הנושא המרכזי בספר הוא יציאת מצרים.

"ספר הברית" – בספר שמות מסופר על הברית שכרת ה' עם ישראל בהוציאו אותם ממצרים ובנותנו להם את התורה.

נברר: מה משותף לכל השמות הללו? על איזה נושא הם מדברים? נכוון את התלמידים לכך שהנושא המרכזי בספר שמות יהיה גאולת מצרים.

מה היא גאולה? (ניתן להיעזר במילון): שחרור משעבוד / הצלה.

נשאל את התלמידים מה הם יודעים על נושא גאולת מצרים?

כדי לכוון את התלמידים להשתלשלות האירועים בספר, ניתן להיעזר בפסוקים הבאים (מומלץ להקריין על הלוח. ראו נספח 2):

1. "וַיִּמְרְרוּ אֶת-חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה, בַּחֹמֶר וּבִלְבָנִים, וּבְכָל-עֲבֹדָה, בַּשָּׂדֶה--אֶת, כָּל-עֲבֹדְתָם, אֲשֶׁר עָבְדוּ בְּהֵם בַּפָּרָה" (א', יד)
2. "וַתִּקַּח-לוֹ תַבַּת גָּמָא, וַתַּחַמְרָה בַּחֹמֶר וּבַזָּפֶת; וַתִּשֶׂם בָּהּ אֶת-הַיֶּלֶד, וַתִּשֶׂם בְּסוּף עַל-שֵׁפֶת הַיָּאֵר" (ב', ג')
3. "וְאַחַר, בָּאוּ מִשָּׁה וְאַהֲרֹן, וַיֹּאמְרוּ, אֶל-פָּרְעֹה: כֹּה-אָמַר יְהוָה, אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, שְׁלַח אֶת-עַמִּי, וַיִּחְגּוּ לִי בַמִּדְבָּר" (ד', א')
4. "הֲיֵה אֲנֹכִי מִכָּה בַמָּטָה אֲשֶׁר-בְּיָדִי, עַל-הַמַּיִם אֲשֶׁר בַּיָּאֵר--וְנִהְפְּכוּ לְדָם" (ז', י"ז)
5. "וַיְהִי, בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה: הוֹצִיא יְהוָה אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם--עַל-צְבָאֲתָם" (י"ב, נ"א)
6. "וַיָּבֹאוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם, בֵּיבֻשָׁה; וְהַמַּיִם לָהֶם חוֹמָה, מִיַּמִּינָם וּמִשְׂמָאלָם" (י"ד, כ"ב)
7. "וְהָרַס יְהוָה, אֶת-מִצְרָיִם, וְעָשָׂה, אֶת-יִשְׂרָאֵל, כְּאֶת-יִשְׂרָאֵל" (י"ט, י"ח)
8. "וְכָל-חַכְמֵי-לֵב, בְּכֶם, יָבֹאוּ וַיַּעֲשׂוּ, אֶת-כָּל-אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה. אֶת-הַמִּשְׁכָּן--אֶת-אֹהֶלוֹ, וְאֶת-מִכְסֵהוּ" (ל"ה, י"א)

נשאל: כיצד מתקשרים אירועים כמו מתן תורה ובניית המשכן, לנושא הספר – גאולה?

כדי לענות על השאלה, נציג את הפסוק הבא: "בְּהוֹצִיאָךָ אֶת-הָעָם, מִמִּצְרַיִם, תַּעֲבֹדוּן אֶת-הָאֱלֹהִים, עַל הַקֶּרֶן הַזֶּה" (ג', י"ב), ונסביר שתכליתה של היציאה ממצרים היא לאפשר לעם להתמסר לעבודת ה'. בעת שהותם במצרים, היו לבני ישראל הגבלות שמנעו מהם לעבוד את ה'. מצרים היתה שטופה בעבודת אלילים - "כִּי-אַתֶּם יָדַעְתֶּם, אֶת אֲשֶׁר-יִשְׁבְּנוּ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, וְאֶת אֲשֶׁר-עָבְרָנוּ בְּקִרְבֵי הַגּוֹיִם, אֲשֶׁר עָבַרְתֶּם. וַתִּרְאוּ, אֶת-שְׁקוּצֵיהֶם, וְאֶת, גְּלִלְיָהֶם--עַץ וְאֶבֶן, כְּסָף וְזָהָב אֲשֶׁר עִמָּהֶם" (דברים כ"ט, ט"ו-ט"ז).

לכן, הגאולה אינה רק היציאה הפיזית ממצרים, אלא גם החירות הרוחנית - עבודת ה'. זוהי גאולה מן ההגבלות הפנימיות המונעות מאתנו להתמסר לה' ולמצוותיו.

(כבר ראינו שהגאולה הרוחנית מהווה נדבך חשוב בספר שמות כשקראנו את השם "ספר הברית").

ניתן כותרת שתשקף את שני הנושאים – גאולה ממצרים וגאולה רוחנית – עבודת ה':

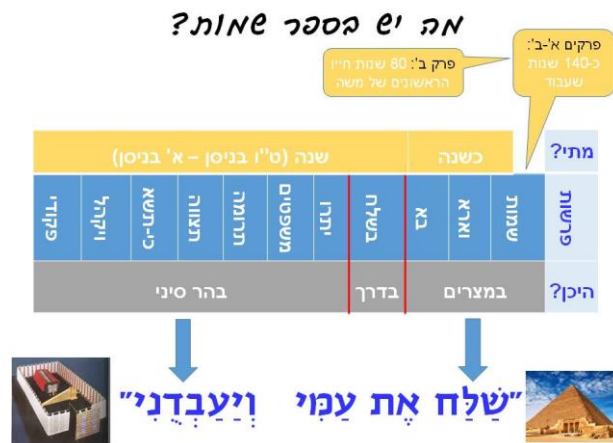
"שלח את-עמי, ויעבדני" (ז', ט"ז).

נציין כי 'פקודה' זו חוזרת מספר פעמים במהלך הספר, כאשר משה מגיע לדרוש דרישה זאת מפרעה, וכי היא משקפת היטב את נושא הספר – הגאולה – על שני רבדיה – גאולה פיזית וגאולה רוחנית.

הצעות להמחשה:

1. התרשים הבא ממחיש את חלוקת הספר לשני עיקרים:

2. ניתן להקרין את הסרטון הבא, הסוקר את אירועי הספר:

["מבזק חדשות לסיכום אירועי ספר שמות"](https://www.youtube.com/watch?v=Sk56AC-0uiY)

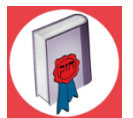
<https://www.youtube.com/watch?v=Sk56AC-0uiY>

מסרים והפנמה:

דיברנו על כך שמטרתה של יציאת מצרים היא ההתמסרות לעבודת ה' – הגאולה הרוחנית. התלמידים יוכלו לכתוב מהי עבודת ה' בעיניהם – היכן הם פוגשים אותה בחיי היומיום שלהם? בכתיבתם, יוכלו התלמידים לתאר הן את האירוע/המעשה עצמו, והן את הרגשות שעלו בהם בעקבותיו.

סיכום:

מה למדנו?

נושא הספר – "גאולה" – משתקף בשמותיו ובאירועים שבו. המטרה של הגאולה ממצרים – הגאולה הפיזית, היא עבודת ה' – הגאולה הרוחנית.